

ACC. N:R M.16070:1-11.

Landskap: Skåne Upptecknare: Alfred Larsson, Heaburgs
Härad: Phytts Berättare: " " m. fl.
Socken: _____ Berättarens yrke: f. d. smedmästare
Uppteckningsår: 1964 Född år 1883 i Fru Åstads

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Ungdomens sammankomster och nöjesliv. s. 1-11.

LuF 123

Skriv endast på denna sida.

En som talar om de första för mig.

ACC. N:R M. 16070: 1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Så här berättar han och detta hände för cirka 80 år sedan.
Någonstans i Skytts härad på feta slätten, ej långt från Trelleborg såg jag för första gången dagens ljus i socknens fattighus, där min mor under olyckliga omständigheter hamnat, samt en äldre broder till mig. Under nöd och fattigdom måste hon släpa nästan både natt och dag för att skaffa det nödvändigaste i såväl föda som som klädväg åt oss, två barn och sig själv. Väl fick hon någon liten hjälp av kommunen 5-10 kr. i månaden, i matväg fick vi tillsammans Ett och ett halft Pund bröd i månaden, inget mera utom Jul och Påsk, då delades där ut en bit fläsk till socknens fattiga men bitarna vore små, i övrigt måste min mor genom hjälparbete och inte så litet förtäckt tiggeri och kryperi skaffa vad vi behövde för att existera. Jag vill inom parentes säga, att där fannas ju både rika och snälla bönder också, fast det var sällan dessa satt och bestämde, men det var mest av den andra sorten, det var ju de så kallade fyrkande som ordnade att bönderna hade de flesta ^{stämmer} och därför vid den tiden hade allting att bestämma. Tidsandan var grym för de fattiga som ej hade någon att försvara sig. Bostäderna var mycket usla, både i fattighus och drängstugorna, golven voro av lera och många gånger med djupa hål och det var besvärligt och riskabelt att gå på dem i mörke. Vår bostad var sex alnar i fyrkant, och där bodde vi två familjer innehållande ~~sex~~ ~~två~~ familjer sju personer, tre stora och fyra barn och det är lättare att tänka än beskriva vilken atmosfär det blev. Som ju barn ofta bliva osams så blev ju även föräldrarna det efter den gamla regeln. Olja och lampor måste varje hushåll ha för sig själv och då kan man

Aug 123

28/3-64

ju tänka sig vilka känslor en stackars moder måste få, när en kväll två stycken av de s.k. Pamparna kom in i stugan och tvang henne att släcka och lägga sig när hon som bäst var i färd med att sy och laga åt oss barn, vilket hon ju inte kunde göra under tiden hon arbetade hos dem - men det var också ett par illa tålda personer, därom vittnade bättre än något deras fula öknamn, vi barn var ju inte dumare än vi förstod deras brutalitet men kunde ju ingenting göra för mor än att gråta med henne. Men tiden gick vi barn växte till, fast vi trodde här inte fanns något bättre. Min mor var som jsg nämnts hjälpgumma på flera ställen, där bakades, tvättades och slaktades. Bak och tvätt började redan vid 1-2 tiden på natten och varade till sena kvällen innan mor kom hem med en dagförtjänst av en krona och i vanliga fall lite mat till oss barn, ja då fick vi smaka fläsk och kött och då var all sorg borta när vi fick en riktig måltid. Det kan ju lätt tänkas hur vi barn hade det under sådana omständigheter när mor måste gå från oss sådär mitt i natten och vi skulle till skolan kl. 8. Denna låg ej långt från fattighuset. Vår mat var för det mesta lite flott på groft bröd, någon gång sirap, lite svart kaffe som i flesta fall kokades på cikoria, för bönor var det inte råd till ofta, men det hette ju ändå kaffe. Jag minns att vi köpte något slags kaffebönor som kostade ett 1/4 skålpund. ^{12.00} Huset var på den tiden även dåligt i fattiga hem, fast mor hade alldrig tranlampa. Det vi kallade *för lampa* när jag var liten bestod av en flaska som rymde 100 gram-pipan eller brännaren gjorde smeden av en plåtbit som formades till rör, sen brändes

hål i korkem så att röret pssade och satt fast, så sattes den s.k. veken som bestod av några trådar bomullsgarn, s.k. ljusegarn, och så var lampan färdig, sedan fotogen påfyllts. Ja de var den tidens ljus för de fattiga, och därför är det väl lätt att förstå hur svårt det var att arbeta vid dylikt. Det är ju lätt att förstå att efter vad som berättats ovan, att vi pojkar ej blevo några guds bästa barn, utan i ~~måna~~ många fall några riktiga rackareungar och hittade på alla slags hys och konster och fick en del smörg då och då, men det var så vanligt på ~~den~~ den tiden och det enda man hade att göra var att komma undan och sen tacka gud för goda ben. Byn var delad i tvenne hälfter varav den Södra delen i dagligt tal kallades Jerusalem och den norra delen Betlehem. På vintern när det var slädföre var det inte precis riskfritt att åka genom fiendelandet för då blev det i vanligaste fall ett regelrätt nederlag för den främmande parten med blågula märken i ansikten och löfte om återbetalning av samma mynt. Med skolgången var det dåligt för de fattiga, omkring förste april var det examen sen fick vi ut på något ställe att vakta svin får och gäss och det varade till omkring Mårten och dessa som tjänat fick börja den 15 november. Men det blev ej så stadig skolgång, för snart börja bönderna tröska sin säd och då var det att köra hästarna för vandringen hos ~~än~~ ^{en} den andra, avlöningen blev 12 öre om dagen, detta gjorde att jag ett år ej var i skolan mer än 37 dagar. Att de fattigaste barnen på dylikt sätt blev mycket nersatta

på kunskapens område. På den tiden förekom det ju mycket att de äldre alltid skrämde barnen med Spökhistorier, detta inte minst därför att de skulle hålla inomhus de långa vinterkvällarna. I den omtalade ^(vint) fanns den vita Frun som höll till i en damm i en Park så att när vi var på isen där i närheten och någon varslade om Vita Frun då hade vi ganska ~~brutt~~ brått hem. Det var inte bara barnen som blev rädda av dylika historier även gamla blev därav smittade. Där var en man som brukade vara lite trädgårdsmästare, han blev rädd för sin egen skugga en kväll när det var månsken passerade över en Å mellan byarna och under den bron var det en gång en sinnessjuk man som sänkte två av sina barn och sedan var där mycket med spöken där. Nämda man kom över bron och fick syn på sin skugga - han hade en trädgårdssax i handen och det var ju stål, han sade till skuggan, kom inte hit för då klipper jag dig - då detta blev utan verkan, varför han ökade takten, till sist sprang, men det gjorde även skuggan, den följde med till Prästens trädgård, där slutade förföljesen på grund för höga träd som avlivade skuggan, Efter detta blev ~~han~~ han sjuk en tid. För att fortsätta med lite spökhistorier, ~~och~~ där jag själv varit inblandad med att vara bland de som i barnåren trodde på spökhistorier som dagligen berättades för oss. I min barndomsby bodde en snickare som även var kyrkovaktmästare (^{rig} rigären kallades de ju på den ~~rik~~ tiden). Denne var en aktad man, då någon i socknen var död, blev han anlita att gå och ta mått av den döde och därefter göra en passelig kista det dröjde cirka 8 dagar innan en dylik blev färdig, den döde hölls ju hemma

så länge, då den var färdig och levererats, skulle ju socknens barn-
morska, eller någon annan sakkunnig på området kläda den avlidne.
Brukligt var ju även att folk sprang och bad få se den döde, å begravningsdagen var det brukligt att innan locket skruvades fast, samtliga begravningsgäster skulle se den döde. Men så tillbaka till kyrkvaktmästaren, ryktet gick att han hade förmågan, att kunna utpeka den väg i socknen varifrån nästa lik skulle komma, men att inför prästen på heder och samvete lovade att inte lämna namnet på den som han kunde utpeka denn utsedda, ty det skulle uppskrämma folket.

Ja dylika historier skulle kunna antecknas men de som antecknas får räcka. Dessa historier ungdomarna serverades glömdes ej så lätt, och detta var inte endast de fattiga de gjorde intryck, utan bet sig nog fast högt upp i Borgarleden, och missionsvännerna och deras föreningar var ej sena att hjälpa sätta tro till dessa historier, som ju huvudsakligen kom fram genom Djevelens kraft. Inom godtemplarnas föreningar vilka ej förekom på många ställen, fanns en och annan Blåbandsförening vilken även den gick under religiös mantel. En gammal och stark IOGT förening fanns i Oxie vilken bildades av den Sköldska familjen, där den kände riksdagsmannen Per Edvin Sköld som yngling nerlade mycket arbete. Redan som femtomåring skrev han långa agitatoriska artiklar i en godtemplartidning som kallades Skåne. Om den finns kvar vet jag ej trots jag bor så nära, Den gick i varje fall tillbaka sedan den Sköldska släkten spriddes över landet. En är i varje fall fortfarande nykterist, han var svärson till gamle Sköld, men blev skild, han bor kvar i

här

och som kommunalfullmäktiges ordf,m.fl. andra förtroendeposter kan väl sägas att det är han som gjort vad denna kommun kan uppvisa i dessa dagar. Med de senaste omnämnda personer,två barnrika familjer som efter egen utsago,drogs med fattigdom,med föräldrar som förstod sig på att leda dem fram,å de enkla skolor som fanns har tagit sig fram genom hårt arbete till höga ställningar.Men för att forma livet för sådana har militärskolorna gjort dem mycket stor nytta. Så var det också med den person som för mig berättats sina barndomsminnen han förde ~~ett~~ mycket orörligt liv,lärde på smidesyrket,varva sig därefter till militär,kom i supsällskap och därför trots sin praktiska duglighet,blev utstraffad,kom till någon stad och arbeta,jick först in i frälsningssoldat,där han skötte musiken med en 2 radig harmonika,gick därifrån till Verdandilogen,flytta sedan på landet igen fick egen verkstad,blev ordf.i sin hantverksförening,i skytteförening m.fl.Så tog spriten över ^{hand} igen Och kom in i mycket svårt slagsmål,Här undkom han ⁽²⁷⁾ Härradsrättens rätt svåra utslag.

Två skilda sätt att leva sitt ~~mitt~~ liv.Ett fult streck som på den tiden, var att grannar då som nu blev ovänner.Då förekom rätt mycket att mjölkborden vältes,redskapen upp och nervända och allt det där föll alltid misstanken på ungdommen.Det fanns säkert en del likhet mellan ungdommarna förr och nu-materian och sinnet framgår enligt min mening på samma sätt,men skolorna har ju gjort en hel annan ordning på ungdomen--synnerligen Folkhögskolorna,tillika med dessa nya fortskaffningsmedel gör ju att bekantskapen utbreder sig på myc-

ket större område. De gamla olika byaspråket har också till stor del jämnats ut. Angående barnåren tog de på den tiden ¹⁷⁴⁵ på konfirmationen var förbi. Klädseln var på den tiden mycket värdefull, där hemmavävt och så kallade stampad tyg, de var ej bland de fattiga dylik klädsel förekom, här förekom huvudsakligen Mullskin, detta hade den nackdelen att om man blev genom våt, blev tyget så gott som styft, ett pr byxor av den sorten kosta nånting på 2-50-till 3 kronor. De sällskapligamellan drängar och töser var väl ungefär desamma som i dag, för att nämna på det sexuella området var de inte sämre. Som ett exempel kan nämnas en yngling i Alstad som vid 17 års ålder hade 3 barn med 3 olika töser. En gammal historia som berättades mycket i min ungdom var ett mål som förekom i Bara och Torna Häradsrätt att en dräng var inkallad att svara för sitt faderskap, tre töser framträdde som sakägare ~~framträdde~~ alla tre hade haft förbindelse med honom samma kväll och samtliga tre blev därefter gravida. Vid rättens enskilda sammanträde fann sig Häradshövdingen föranlåten att framställa följande fråga? Men hur kan dylikt vara möjligt? Då reste sig en stor kraftig man som även var Häradssdomare boende i Klågerup buga sig mot Domaren Och svara. Jo herr Domare-Enligt min uppfattning så går de mied magelet! Bland de unga drängarna spelades mycket kâgel, ett dylikt spel förekom mycket, dylikt spel fanns nästan på varje bondgård särskilt i byarna, där de i regel samlades varje kväll. Detta spel bestod av 9 stycken tillyxade ~~s~~ trädbitar ungefär en aln långa, vilka ställdes

i fyrkant och den som stod i mitten kallades Kung, så hade man ett rätt stort klot, och den som kunde slå kungen ut ur fyrkanten utan välta nogon av de andra, han var en mästare. Vidare förekom kortenspel mycket helst köpeknack. De välfostrade töserna brukade i stor omfattning arbeta på sin hemgift på sin fritid. Som nöjesliv bland dessa, förekom bjudningar i deras hem och vid dylika som jag själv haft äran att vara med på. där bjöds ibland kaffe då denna fest i regel började vid femtiden. Ibland serverades supé~~er~~ som alltid var utsökt av det bästa som mödrar och döttrar kunde åstadkomma. Sprit vid dylika förekom ytterst sällan, ibland ett glas vin eller likör till kaffet, Detta var ej så kallade klubbar utan ett så kallad gilleslag i byn. Spritfester förekom nog också rätt mycket, förenad med slagsmål samt stöld från varandra förekom även. Varje år sjöngs den första maj. Jag arbeta 1903 i Börringe här var mycket ungdom, dels vid gården där bodde ju ett trettiotal statare och en del av dess vuxna barn arbetade dels vid gården och dels vid det därintilliggande tegelbruket vidare var vi många ungdomar uppe vid kyrkan. Två stora byar inom socknen och kom bra överens. Här organiserades samtliga i trupper för att den siste April sjunga in den 1 maj. Detta börja kl. 9 om kvällen och varje grupp ^(Fick) sitt distrikt, utrustade med korgar att ha äggen i, samt stora sparbösser för penningar. Varje gård och hus besöktes i hela kommunen ~~besöktes~~, hur mycket pengar vi fick in kommer jag ej ihåg, men äggen blev många, ty där blev sex stora spede-kagor, vilka smedmorän bakade, ty därtill var hon skicklig, och det blev i vissa fall 50 till

till 60 m.m.långa taggar på, det var en konst att baka dylika, mot dem som de kallade spede-kaka nu för tiden. Det inträffa också att ett och annat lag hade fått för mycket till bästa på färden, kom med äggen knäckta och utan pengar. De hade fått sitt inombords. Så ordnades ett större maj gille, där även vissa äldre fick deltaga vilka själv hade arbetat med tillställningen. Det blev ett gille som jag aldrig glömt vilket varade för de flesta till påföljande morgon. Dom som tyckte om sprit fick vid det tillfället så det säkert räckte, men något bråk fick inte förekomma, ty tillräckligt med ordningsmän vore valda. Fastlags fester har jag också varit med på. Där var ju vissa som antogs till att rida, en påle uppsattes och på denna hängdes upp en tunna vari en katt placerade, vilken ej kunde komma ut förrän tunnan blev slagen sönder. Sex ryttare ställdes upp i linje ungefär 30 meter från tunnan. På givaen befallning red de så i gallop mot tunnan, då de med en stor knölpåk skulle slå tunnan sönder, detta kunde ibland dröja länge, ibland gick det rätt fort och katten blev fri, men mer och mera skadad och skräm. Den som lyckades med dådet blev kransad som kung för kvällen och damen som krönte honom blev hans Drottning och för övrigt hans Dam på åtföljande gille. som inte blev det sämsta inte minst med sprit. En bondgård var utsedd att ordna fastlagsgillet. Här blev det husbonden och moran som skötte värdfolkets uppgifter. En skräddargesäll hade turen att bli kung den här omtalade gången. Han var glad i sprit, och nöjen hos dem som ej fått den äran, dessa ville ju skåla med kungen för jämnt tillika

med andra gillesbröder att kungens ben blev lite ostadiga, så när balen började med kadrill som var brukligt, då var han ej man att föra sin drottning i dansen utan denna måste då övertas av den som rammat tunnan de flesta gångerna. Kungen hade senare blivit lagd på lämpligt ställe för honom, och då han någon gång på natten vaknat till kom han in och såg rätt så bra tilltygad ut. Han hade väl under tiden fått ont i magen och vid avföring hade något stannat på byxor-
na skjortan hängde delvis ute och genom kräkning fanns en del placerad på bröstet. Det blev ingen trevlig fest för den titeln han tjänat och han fick många tråkiga dagar genom alla de gliringar han fick mottaga. Frågan om festligheter vid vissa slags arbeten så var där alltid dylika då någon blivit gesäll i byn. Pantlekar förekom mycket.

M. 16070 : //.

Landskap: Skåne Berättare: Alfred Larsson
Härad: Skytts Berättarens yrke: f.d. smedmästare
Socken: Berättarens adress: Skabersjö
Uppteckningsår: 1964 Född år 1883 i Fru Alstad

Upptecknare: Alfred Larsson, Skabersjö

Jag slutar härmed att besvara fler frågor i denna sändningen. Den är mycket svår att besvara, ty ungefär samma frågor kommer på flera olika ställen, och från min synpunkt så är det mycket obalancerad formulerad. Jag sänder de upptecknade och har man lite fantasi giver det ledning i någon mån, hur ungdomen hade det för 70 år sen.

Bland Storbönderna förkom mycket med stora middagar, vilka i regel började vid fyratiden på e.m. och sluta vid midnattstid. Till dessa i regel hela familjen blev bjuden och på dessa gillan blev ju rätt mycket ungdomar. Här fick såväl gillesgårdens ungdomar hjälpa till både med servering och därefter påföljande disk. Därunder gick ju en bra tid av dagen, därefter blev det dans, ibland en av ungdomarna som kunde spela, om så ej vore anlidades en byspeleman? Vid dylika tillfällen var det en storhet att kunna visa vad deras döttrar kunde uppvisa sin duglighet i hushållet.

Slut för denna gång. Hoppas något i det antecknade, kan ge något svar av vad ni begärt! Hyltarp den 29/3-1964

Alfred Larsson

~~Ifyll endast ovanstående uppgifter!~~